

Original scientific paper
UDC 61+930/340.13:940.1/497.1

Antun CVITANIĆ, Split

ZDRAVSTVO U TROGIRU PO NJEGOVIOM SREDNJOVIJEKOVNOM STATUTU*

1. Za razliku od današnjih općinskih statuta koji uređuju, više ili manje, samo osnovna pitanja u vezi s vršenjem prava i dužnosti određene društveno-političke zajednice, njenom organizacijom i načinom rada, jer ostale odnose u njima reguliraju zakoni koje donosi centralna državna vlast (kod nas savezna i republička),¹ statuti naših srednjovjekovnih primorskih komuna regulirali su sve važnije društvene odnose na svome području, osim onih koji su se stoljećima bili toliko ustalili da ih nije ni trebalo posebno pismeno fiksirati. Zato nam ti statuti predstavljaju prvorazredan izvor za upoznavanje života tih komuna, ili bar njihovih lijepih želja, jer bi uz njih trebalo proučiti i sve sudske i druge arhivske spise da bi se utvrdilo jesu li se baš sve statutarne odredbe i u praksi primjenjivale.

Naši najstariji statuti su iz XIII i XIV stoljeća, ali sadrže i regulaciju znatno starijih društvenih odnosa a isto tako svjedoče i o mnogo kasnijem razvitku, jer su nadopunjavani i primjenjivani gotovo sve do propasti Mletačke republike 1797. god. Prema tome ilustriraju nam život tih komuna kroz čitav niz stoljeća, praktički, moglo bi se reći, sve do dolaska Francuza početkom prošlog stoljeća.

U statutima, naravno, možemo naći i odredaba koje spadaju u oblast zdravstva u najširem smislu riječi. One nam govore ne samo o zdravstvenim prilikama na našem primorju u prošlosti već i o stupnju zdravstvene civilizacije i kulture naših ljudi. Pišem naših, jer su ti krajevi bili već potpuno slavizirani i kroatizirani, bez obzira na to što su svoje statute, po tadašnjem običaju u Evropi, donosili na latinskom jeziku (pomiješanom, međutim, nizom riječi slavenske etimologije).

U pogledu dalmatinske regije u krupnim crtama pisao je o tome Rafo Ferri u radu „Zdravstveni propisi dalmatinskih statuta iz srednjeg vijeka”.² Što se tiče Trogira, najkompetentnije su o tome pisali Lavoslav Glesinger u radu „Organizacija zdravstvene službe u srednjovjekovnom Trogiru”³ i Hrvoje Tartalja,⁴ koji su svoje stavove potkrijepili i drugim izvorima. Meni bi, prema tome, ostalo još samo to da uz sažimanje onoga što je već napisano o srednjovjekovnom

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.

trogirskom zdravstvu iznesem još poneku statutarnu odredbu koja tu problematiku regulira i tako pokušam kompletirati sliku o regulaciji tog važnog segmenta života društva po Statutu iz 1322. god.

2. Trogirski statut, kao i statuti ostalih naših primorskih komuna, u prvom redu je pravno-povijesni spomenik i kao takav svjedoči nam o susretu romanske i slavenske pravne kulture na istočnoj obali Jadrana. Prožimanje elemenata rimskog i bizantskog prava s elementima slavenskih i starohrvatskih pravnih shvaćanja uočljivo je svakom pravnohistorijskom stručnjaku. Međutim, kada je riječ o propisima iz oblasti zdravstva, slavenska je komponenta, čini mi se, zanemarljiva. Naime, sigurno je da su se tradicionalni načini liječenja u narodu primjenjivali, ali odredbe o organizaciji zdravstvene službe i njenom funkcioniranju pisane su po uzoru na javne zdravstvene propise gradova s Apeninskog poluotoka, tako da je u tom pogledu postojala golemo razilka između onoga što se događalo u Trogiru i drugim našim sličnim komunama i onoga što se odvijalo u zaleđu tih istih komuna. Tako su naši ljudi iz primorskih komuna otvorili, vrata svim onim idejama sa strane koje su mogle unaprijediti i njihov način života, pa i sami dali svoj doprinos njihovoj daljnjoj razradi.⁵

Već je pisano o tome kolika se važnost pridavala zdravstvu u trogirskim statutarnim odredbama po kojima je Veliko vijeće, kao najviši organ komunalne vlasti, između ostalih visokokvalificiranih službenika biralo liječnika (koji je vršio funkciju gradskog fizika) i ljekarnika.⁶ Oni su bili strani stručnjaci, jer domaćih još nije bilo. Mlečani su kasnije bili odredili da za javnog liječnika u službi dalmatinskih komuna može biti izabran samo onaj koji je završio studije medicine u Padovi.⁷

Pod utjecajem salernitanske Medicinske škole napuljski kralj Friedrich II donosi edikt iz 1240. god. kojim se — tako se općenito smatra — farmacija osamostaljuje od medicine, pa je upravo začuđujuće da se već 1271. god. (ako ne i nešto ranije)⁸ u Trogiru spominje ljekarna. Ali i sama odredba kojom se zabranjuje liječnicima i ljekarnicima da se poslovno udružuju na štetu bolesnika, kao etičko načelo koje je kasnije ušlo u zakone mnogih civiliziranih zemalja unesena je u trogirski Statut pod naslovom „De poena apotticarij et medici facientium simul societatem”.⁹

Određene zdravstvene usluge vršili su i brijači (barbitonsores) osobito kao neke vrsti ranarnika koji su puštali krv bolesnicima i možda obavljali neke najjednostavnije kirurške zahvate.¹⁰

Moglo bi se dodati da i trogirski Statut, poput ostalih naših srednjovjekovnih statuta, daje uvida u to što je ondašnja medicina smatrala težom povredom i vjerojatno opasnijom za život i zdravlje čovjeka.¹¹ Izgleda, osim ako ta mjerila vrijede samo za primjenu odgovarajućih krivičnih odredaba, da se nije mnogo vodilo računa o unutrašnjim povredama. Naime, samo ako bi se krv pojavila, ne računajući pri tom onu iz ustiju ili nosa, ili bi došlo do vidljivog loma kojeg uda, držalo se to pogibeljnim.¹²

3. Niz odredaba Statuta propisuje održavanje čistoće i osnovnih higijenskih uvjeta u gradu, a dijelom i izvan njega. Komunalni knez bio

je dužan svakog mjeseca slati svoga pomoćnika i svoga bilježnika da provjeravaju čistoću gradskih ulica. Kažnjivo je bilo i bacanje smeća na za to nepredviđenom mjestu, neodržavanje čistoće pred vlastitom kućom, izlijevanje bilo koje tekućine kroz prozor. Svinje koje su stanovnici držali u gradu morale su biti zatvorene.¹³ Dakle nije postojala apsolutna zabrana držanja svinja u gradu, pa je vjerojatno takva odredba trebala sprečavati ugrožavanje gradske čistoće eventualnim izlaskom svinja na ulice.¹⁴ Indikativne su i odredbe o zabrani vršenja nužde na javnim mjestima, o zabrani grljenja, odnosno ljubljenja umrle osobe „ne vivi ex aiere putrido mortuorum inficiantur et laedantur” („da se ne bi živi zarazili pokvarenim uzduhom mrtvacu i razboljeli se”) i slične.

Navešću ovdje jednu odredbu o tzv. andronama. Androna je vjerojatno riječ grčke etimologije u značenju sobe za muškarce.¹⁵ U Statutu ona vjerojatno znači prostor za bacanje smeća, i još preciznije zahod.¹⁶ Njezin je naslov „De poena non tenencium andronas clausas”, tj. „O kažnjavanju onih koji ne drže zatvoren (otvor) na zahodima” i u prijevodu mogla bi glasniti: „Kažemo i naređujemo da svatko tko ima zahod mora napraviti zid toga svog zahoda visok dva koraka i u njemu jedan otvor na pola stope nad zemljom i širok pola stope da voda može iz njega izići i isteći (kad se zahod bude čistio. Taj otvor neka bude zatvoren tokom čitave godine od prvoga travnja do blagdana Svih Svetih. A najmanje (jednom godišnje) svakog kolovoza neka se zahod očisti tako da u njemu ne ostane nikakve nečisti. I, tko postupi protivno, neka plati komuni u ime globe šest malih libara. A svatko može (to) prijaviti i neka dobije (za nagradu) 20 solida naplaćene globe.”¹⁷

Postoji još niz odredaba koje ukazuju na brigu Trogirana da zaštite okolinu od zagađivanja, određena stabla ili voćke od uništavanja, da zaštite određena područja trogirskog kotara od devastacije i sl. Moglo bi se slobodno ustvrditi da se tu već naziru neke mjere koje, da se poslužimo današnjom terminologijom, spadaju u ekologiju. Tu spadaju na primjer odredbe o odlaganju ili bacanju gnoja iza gradskih zidina ili oko mosta,¹⁸ a vjerojatno i ona koja zabranjuje pranje i sušenje tkanine i kože uz oba mosta.¹⁹ Nadalje, odredbe koje zabranjuju berbu maslina udaranjem toljagama tako da se uništavaju njihova stabla i lome grane i naređuju da se one vješto rukama pobiru²⁰ i one kojima je bilo strogo zabranjeno sjeći drva u brdima oko grada,²¹ ili još strože sjeći stabla, pa čak i granje na otoku Čiovu.²² Možda najizričitije o toj brizi govore odredbe o ograničavanju pašne životinja na Čiovu, jer se pretjeranom pašom „taj otok potpuno uništava i opustošuje” tako da „postaje ni od kakve koristi za trogirsku komunu”.²³ Možda bi tu spadali i propisi kojima je bila svrha sprečavanje požara, npr. odredba o kažnjavanju onih koji ne bi izgradili dimnjake više od krovova,²⁴ o sprečavanju nadiranja bujica i sl.²⁵

4. Iz profilaktičkih higijenskih razloga Statut je propisivao niz pravila o spremanju i prodaji živežnih namirnica. Uz ona koja su već prikazana u literaturi, spomenuo bih još ova.

Meso se smije prodavati u mesarnici, odnosno klaonici.²⁶

Oni koji bi dopremili u grad povrće i voće posebno sve vrste dinja, krastavce, tikve, limune i naranče morali su ih istoga dana prodati na trgu. A ako to ne bi uspjeli morali su ostatak voća i povrća zatvoriti u neku željeznu posudu i sutradan nastaviti prodajom inače su bili dužni za kaznu platiti, šest mali denara po svakoj dinji, tikvi, krastavcu, limunu, ili naranči" i gubili bi te plodove. Svatko je mogao prijaviti takve prekršitelje i dobiti polovicu naplaćene globe, a ime prijavitelja držalo se u tajnosti.²⁷

Vjerojatno i odredbe da pekarice moraju peći dobar kruh i to od komunalnog žita treba shvatiti tako da one moraju udovoljiti određenim zahtjevima ne samo u pogledu težine kruha i njegova okusa već i u pogledu njegove prehrabene a time i zdravstvene vrijednosti.²⁸

Vrlo zanimljiva je gl. 46. druge knjige Statuta koja ima naslov „De poena mulierum, quae filant in platea” i glasi: „Si aliqua mulier vendendo aliquid in platea filaverit aut carminaverit, solvat bannum communi sold. V parvorum; et quilibet possit accusare, et habeat medietatem banni.” Strohal, koji je priredio Statut u izdanju JAZU, u dodatnom „Tumaču riječi manje poznatih i stručnih termina” tvrdi da „filare” u tom kontekstu znači „brbljati, razgovarati se”. Po njemu bi, dakle, naslov te glave Statuta trebalo prevesti sa „O kažnjavanju žena koje brbljaju na trgu”. Međutim, zahvaljujući Splitskom statutu koji ima sličnu odredbu i kaže „quod mulla mulier neque maluendula, siue quae lac uendit, praesumat filare uendendo illas res, quae possent contaminari”, dakle „da se nijedna žena niti piljarica ili ona koja prodaje mlijeko ne usudi presti dok prodaje takve stvari koje se mogu zagaditi...²⁹ jasno ukazuje na to da „filare” i u navedenoj glavi trogirskog Statuta stoji u značenju „presti”, pa se njome zabranjuje ženama „koje nešto prodaju na trgu da za to vrijeme predu ili češljaju vunu”, jer se očito smatralo da se time prehrabeni artkli na prodaji mogu zagaditi.

5. U literaturi je već obrađeno pitanje sprečavanja pijančevanja što su Trogirani poduzimali odredbom o zatvaranju krčmi u određeno vrijeme, pa pitanje hospitala što ga je osnovala bratovština sv. Duha i leprozarija na Čiovu (kasnije nazvanog hospitalom sv. Lazara) kao dviju zdravstvenih ustanova onog vremena. Pisano je nešto i o malariji, kugi i gubi kao bolestima koje su onda najviše harale.

Ostalo bi možda još samo da se raspravi o nekim postupcima, poznatim inače u srednjem vijeku i izvan Trogira, koji prema današnjim shvaćanjima ne bi bili dopustivi moralno ni pravno, a možda bi se i s medicinskog aspekta smatrali patološkim. Mislim ovdje na kažnjavanje bez opstojanja kauzalnog nekusa, tj. uzročnopsljudične veze između ponašanja okrivljenika i činjenice za koju je okrivljen. Radi se naime, o kažnjavanju ljudi koji ne samo da nisu krivi za ono za što ih se okrivljuje (krivnja pretpostavlja namjeru ili bar propuštanje dužne opreznosti), nego uopće nisu počinili djelo koje im se pripisuje. Riječ je o fenomenu koji se može najkraće označiti sintagmom „progon vješ-

tica”.³⁰ U Trogiru, kao uostalom i u drugim našim primorskim gradovima, uz liječnike i brijache, bavile su se liječenjem i razne vračare, koje su za to upotrebljavale razne trave, ali su pri tome primjenjivale i neke metode tzv. crne magije, tj. takve za koje se smatralo da uspostavljaju vezu s đavlom. Na latinskom su se zvale „herbariae” tj. „žene koje pripremaju trave” i na njih je padala sumnja za svaku nevolju koja bi snašla Trogirane. Zato su se najstrože kažnjavale već za samu takvu njihovu djelatnost. O tome svjedoči statutarna odredba „O kažnjavanju vračara” koja glasi: „Ako bi se koja osoba bavila crnom magijom ili vraćanjem, pa bi joj taj zločin bio dokazan, neka se zbog njega spali sve do pepela. A ako je komunalna (vlast) ne uhvati, neka bude u trajnom izgnanstvu i neka sva njena dobra pripadnu komuni”.³¹ Treba ipak naglasiti da su srednjovjekovni ljudi „nalazili” kauzalni nekusus i ondje gdje ga nije bilo prema onoj „post hoc, ergo propter hoc” pa je ocjena da se radilo o kažnjavanju bez kauzalnog nekusus ispravna, ali se ne bi moglo reći da su svjesno kažnjavali nevine.

Sličan problem imamo i kod progona krivovjernih. Već na početku samog Statuta gl. 2. „O spaljivanju heretika” određuje: „Da ne bi nevjernici sijali kukolj heretičke opačine među katolički puk, strogo naređujemo da se heretici i patareni, ili bilo kako da se nazivaju, ne usude pojaviti u gradu Trogiru ili (njegovu) kotaru. A ako koji od njih bude uhvaćen i crkveni ga sud proglašuje heretikom, ili on sam prizna (da je heretik), ili mu to bude dokazano svjedocima, ili bude opće poznato da je očiti heretik, neka se bez daljnega preda vatri dok ne izgori do pepela. Njegova pak dobra neka pripadnu komuni, a polovicu tih dobara neka dobiju oni koji ga uhvate ili ga optuže i dokažu (da je heretik)...”³² Takva apsolutna netolerancija koja je prožimala i samu medicinsku nastavu na najvišim medicinskim školama srednjovjekovne Evrope gdje se strogo pazilo da predavanja ne izlaze iz okvira religijskih dogmi³³ i vladajuće ideologije, imala je svoju političku potku, ali je isto tako bila uvjetovana fanatičnim uvjerenjem vladajućih krugova da imaju istinu u svojim rukama. Možda bi se na osnovi samog trogirskog primjera moglo, raspraviti o tome koliko u takvom shvaćanju ima neznanja, a koliko patološkog stava.

Spomenimo u ovom kontekstu i to da trogirski Statut proglašava dan sv. Sebastijana blagdanom jer je taj svetac „mnoge sačuvao o bijesa i napada kuge”.³⁴ Spominjanje raznih svetaca u trogirskim dokumentima kao zaštitnika od određenih bolesti omogućuje da se dozna kakve su se sve bolesti tada javljale,³⁵ ali predstavlja, vjerojatno, i velik izazov medicinskoj znanosti da istražuje ako i koliko su takva vjeronjavanja mogla možda i stvarno psihoterapijski i eventualnim organskim biokemijskim promjenama izazvanim nadom da neće podleći bolestima utjecati na imunološke obrambene mehanizme tadašnjih ljudi u njihovoj surovoj borbi za opstanak i preživljavanje.

6. Školovani liječnici koji su djelovali u Trogiru³⁶ pomagali su, naravno, samo ograničenom broju ljudi, uglavnom plemićima i imućnijim građanima, dok su se obični pučani, a da i ne govorimo o seljacima iz trogirskog kotara, snalazili kako su znali i umijeli, obraćajući se za

pomoć raznim vidarima, putujućim kirurzima, i ranarnicima koji su prakticirali tzv. narodnu medicinu.³⁷

Zahvaljujući privrednom razvitku³⁸ i — kako bismo danas rekli — otvaranju prema svijetu, Trogirani su postupili kao i drugi naši primorski gradovi,³⁹ pa su ne samo u organizacijskom i pravnom pogledu u nekim pitanjima imitirali organizaciju gradskih komuna i gradsko pravo s Apeninskog poluotoka, već su, kako smo već spomenuli, i zdravstvenu službu slično uredili. I kao što smo još na samom početku, nakon doseljenja Hrvata, imali simbiozu slavenskih pravnih elemenata i zatečenih romanskih, tako nam, eto i čitav niz stoljeća kasnije iz romanskih krajeva ponovno stižu primjeri za organizaciju vlasti, efikasni promet dobara i racionalniji pravni sustav, ali i primjeri organizacije i funkcioniranja zdravstvene službe na znanstvenoj osnovi. U toj simbiozi pa i prožimanju narodne i znanstvene medicine, budućnost je, kao i u pravu, bila na onoj strani koja je bila racionalnija, tj. efikasnija. Naš Trogir je dakle prihvaćao i tuđe ideje koje su pogodovale njegovu razvitku i na svoj ih je način obogaćivao. Time je postao sudionikom u općeljudskim naporima u pronalaganju najboljih rješenja. Te je napore Trogir nakon propasti Mletačke republike i potpunog prestanka važenja njegova Statuta, početkom prošlog stoljeća, osobito na području zdravstva, još i pojačao. Možda se, s obzirom na trogirski civilizacijski, kulturni i znanstveni kontinuitet, to nije tek slučajno dogodilo.

BILJESKE

¹ *Pravni leksikon*, Beograd, 1964, 885. — ² *Iz hrvatske medicinske prošlosti*, Zagreb, 1954, 138—146. — ³ U „Radovi međunarodnog simpozija održanog prilikom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru”, Zagreb, 1973, 31—42. — ⁴ Tartalja H. *Naša najstarija ljekarna*, ibidem, 11—29. — ⁵ Npr. Dubrovnik je 1377. god. uveo prvu karantenu u svijetu (Glesinger L.), *Organizacija zdravstvene službe u srednjovjekovnom Trogiru*, ibidem, 31). — ⁶ Strohal I., *Statutum et reformationes civitatis Tragurii*, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, Zagreb, 1915, lib. I, cap. 58. De modo elligendi officiales tam forenses quam cives. — ⁷ Grmek M. D., *Pregled povijesti zdravstvenih prilika u Zadru*, Liječ. vjes. Zagreb, 1950, 4—5, 180. — ⁸ Tartalja H., o. c., 16—18. — ⁹ Strohal I., o. c., ref. lib. II, cap. 87. — ¹⁰ Ibidem, lib. I, cap. 3. De festivitatibus celebrandis gdje se određuje da „barbitonsores possint sine poena radere, tondere et sagnare in festis et diebus praedictis”, tj. da sinju i za prazničnih dana brijati, šišati i puštati krv. Obično su takvi „kirurzi” zaključivali pismene ugovore s bolesnicima ponajviše zato da bi se zaštitili od odgovornosti u slučaju neuspjeha što je vidljivo i iz tipične formule da se bolesnik predaje u ruke kirurgu „kao da je mrtav” (pro mortuo) Grmek M. D., *Srednjovjekovni ugovori o liječenju s hrvatskog područja*, Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb, 1954, 147—160). Možda to saznanje može poslužiti i povjesničarima opće pravne historije i možda se na temelju njega može pretpostaviti da su i u vrijeme babilonskog cara Hamurabija, oko dva tisućljeća prije naše ere, kirurzi zaključivali slične ugovore, jer je gotovo navjerojatno da bi se inače izlagali tada veoma realnoj opasnosti da im operacija ne uspije i da im se zbog toga, po simboličnom talionu, odsijeku ruke (kako tvrdi Milović Đ., *Krivičnopravna odgovornost kirurga za neuspjele operacije po Hamurabijevu zakoniku*, Saopćenja, Pliva Zagreb, 1972, 1, 45—50; isti, *Krivično pravo Hamurabijevog zakonika* Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1970, 3—4, 251—290). — ¹¹ Po splitskom Statutu npr. postoji čak i tehnički izraz (modus maritalis — muževlji način) kojim se označavalo do koje mjere muž smije

fizički maltretirati svoju ženu a da se to ne smatra povredom prava Hanel J. J., *Statuta et leges civitatis Spalati*, Monumenta historico-juridica Slav. Merid., Zagreb, 1878, lib. III, cap. 57). — ¹² Usp. npr. Strohal, o. c., lib. II, cap. 3. i lib. II, cap. 108. — ¹³ „Mandamus, quod nemo in civitate vel burgo teneat porcum nisi reclusum” (Strohal, o. c., lib. II, cap. 61.) — ¹⁴ Usp. Milović Đ., *Sanitarno-higijenski propisi grada Kastva s kraja XV vijeka*, Acta hist. med. pharm. vet. Beograd, 1972, 1, 101. U tom smislu može se korigirati podatak u citiranom radu Glesingera L., 35. — ¹⁵ Strohal, I., o. c., 307. — ¹⁶ *Lexicon Latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, Zagreb, 1969, 39—40. Postoji, međutim, i mišljenje da se ne radi o zahodu već o prostoru između dviju kuća, tzv. kolovaji. — ¹⁷ Lib. II, cap. 58.: Dicimus et ordinamus, quod quilibet habens andronas, facere debeat murum dictae suae andronae duobus passibus altum et in ipso fenestram unam, altam medio pede supra terram, et medio pede amplam, ut aqua possit egredi extra atque labi, quae fenestra stet clausa omni anno a chalendis aprilis usque ad festum omnium sanctorum; et in quolibet mense augusti ad minus androna praedicta purgetur taliter, quod in ipsa putredo aliqua non moretur; et qui contrafecerit, solvat communi nomine banni libras sex parvorum; et quilibet possit accusare, et habeat sol. XX (pro se) ex dicto banno. — ¹⁸ Strohal I., o. c., lib. II, cap. 56: De poena ponentium laetamen extra murum civitatis; cap. 59: De poena proicientis letamen (ab orto Pelegrini usque ad terram rubeam) (circa pontem terrae firmae). — ¹⁹ Ibidem, lib. II, cap. 60: De poena lavancium in ponte Buae, et spandencium in ponte terrae firmae. Usp. gl. 59. nov. red. Korčulanskog statuta, u: Hanel, J. J., *Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae*, Zagreb, 1877. — ²⁰ Strohal, I., o. c., ref. II, cap. 42: De modo colligendi olivas. — ²¹ Ibidem, lib. II, cap. 32: De poena incidencium ligna in montanea Perochorem. — ²² Ibidem, ref. lib. I. cap. 86: Quod nemo audeat incidere ligna insulae Buae. — ²³ Ibidem, ref. lib. II, cap. 48: Quae animalia pascolare possint in insula Buae. — ²⁴ Ibidem, lib. II, cap. 24: (De poena furnorum non habencium fumantem alciosem dicto domus) (De furnis). — ²⁵ Ibidem, ref. lib. II, cp. 41: De officialibus super vijs camporum. — ²⁶ Ibidem, lib. II, cap. 39: De poena vendencium carnes alibi quam in becaria (i ref. lib. II, cap. 68). Vjerojatno ima svoju sanitarnu svrhu i odredba po kojoj se uginule životinje prodaju na točno za to određenom mjestu (ref. I. g: In quo loco debeant vendi mortacinae. — ²⁷ Ibidem, ref. lib. I, cap. 3: Quordine debent vendi (pipones ac cucumeri, anguriae et zuche) (fructus) in platea. — ²⁸ Ibidem lib. II, cap. 43: De poena panificaliarum ementium aliud granum, quam (granum) communis, et non facientium bonum panem; lib. II, cap. 44: De poena furnariorum non coquentium bene panes. — ²⁹ Hanel, J. J., *Statuta et leges civitatis Spalati*, lib. IV, cap. 96: Quod male uendule non filent. Spomenimo i to kako već Toma Arhidjakon primjećuje da su prvi splitski Statut iz 1240. god. koji nam se nije sačuvao, prepisivali neki Trogirani. — ³⁰ Vidi Bayer V., *Ugovor s davlom*, Zagreb, 1953. — ³¹ Strohal, I., o. c., lib. II, cap. 26: De poena herbariarum. — ³² Klaić, N., međutim, tvrdi da nigdje u sudskim spisima nije našla „bilo kakvu optužbu protiv pravih krivovjercara” Klaić, N., *Trogir u srednjem vijeku*, knj. II, sv. 1 (Javni život grada i njegovih ljudi) Trogir, 1985, 267). — ³³ *Enciclopedia italiana* (Treccani), *La medicina del Medioevo*. — ³⁴ Strohal, I., o. c., ref. lib. II, cap. 67. Quod dies sancti Sebastiani sit festus. — ³⁵ Vidi Kordić, Š., *Sveci zaštitnici zdravlja u starom Trogiru*, Radovi međunarodnog simpozija itd., 99—110. — ³⁶ O tome vidi Šaškorić, I., *Liječnici, kirurzi, ljekarnici i primalje starog Trogira, zapisani u starim trogiskim maticama 1569—1824*, Radovi međunarodnog simpozija itd., 81—110. — ³⁷ Beliczka, B., *Primaljstvo u srednjoj Dalmaciji*, Radovi međunarodnog simpozija itd., 345. — ³⁸ Mirković, M., *O ekonomskim odnosima u Trogiru u XIII stoljeću*, Historijski zbornik, Zagreb, 1951, 1—4, 50—52. — ³⁹ Vidi npr. još Tartalja, H., *Zdravstvo gradova Dalmacije u srednjem vijeku*, Pomorski zbornik, III, Zadar, 1965; Velnić V., *Materia medica dalmatinskih gradova u srednjem vijeku*, Radovi međunarodnog simpozija itd., 335—341; Milović, Đ., *Sanitarno-higijenski propisi Riječkog statuta iz 1530. god.*, Acta hist. med. Beograd, 1968, 1—2; Tadić, J. *Stari Dubrovnik i njegova zdravstvena, kultura*, ibidem, 1969, 1—2.

Antun CVITANIĆ, Split

SANTÉ PUBLIQUE D'APRES LE STATUT MÉDIÉVAL DE TROGIR

La vie quotidienne du Trogir médiéval était réglée par le droit statutaire comme celle des autres villes dalmates. Le Statut de Trogir de 1322 contient le droit municipal public et privé. Outre la classe des employés à la direction municipale, Trogir avait son médecin et son pharmacien. L'une des plus anciennes pharmacies de Yougoslavie se trouvait à Trogir. Le Statut prévoyait également les balayeurs municipaux et les veilleurs de nuit. On a déjà parlé de cette matière. C'est pour cela que l'auteur ne met en vue dans son article que les faits communément assez peu connus.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 726.7:61/371.23:497.1 „18“

Cvito FISKOVIĆ, Split

NEKADAŠNJA ZGRADA SAMOSTANA KONVENTUALACA
U KOJOJ SE ODRŽAVAHU LIJEČNIČKI TEČAJEVI U TROGIRU
POČETKOM 19. STOLJEĆA*

Najistaknutija vrijednost naše kulturno-umjetničke baštine na Jadranu je urbanistička cjelovitost gradova i naselja i njihova povezanost s okolinom i krajolikom. Oni se oblikovale u cjelovitu sredinu upotpunjeni starim građevinama i prostorima ispunjenim povijesnim zbivanjima, nastalim u posebnim uvjetima, koji im dadeše svojstvo spomenika.

Ti ambijenti se u toku vremena mijenjahu i nestajahu iz njih pojedini dijelovi. Njihove građevine se zamjenjivahu novim u drugom obliku i drugačijem slogu, pa je stoljetna njihova slika prilično rastrgana uz ispražnjenost starijih izvornih sadržaja kojima bijahu namjenjene.

Iako je izvornost i uklopljenost u prostor bit vrijednosti svakog od tih starih spomenika, ipak se često nova kopija ili nadomjestak na mjestu nestalog izvornika pogrešno predstavlja, povezujući se uz zbivanja koja joj vremenski ne pripadaju. Time se uvlače u našu povijest neistinitosti, iskrivljuju se i krivotvori i nehotice slika i prikaz prošlosti. Takvi slučajevi su u tumačenju pojedinih sredina i zgrada veoma česti, osobito u turističkim prikazima naše kulturne baštine, ali se ponekad oni uvuku i u naše stručne povijesne prikaze.

Može se jedan takav primjer navesti i iz povijesti liječništva u Trogiru. Prostrana jednokatnica sagrađena na Čiovu prema pisanju I. De lalle 1909. god.¹ koja sada ima obzirliji naziv „Dom za odrasle osobe“, a u njoj su sklonjeni nemoćnici, redovito se navodi kao zgrada u kojoj se od 1806. do 809. god. održavahu poznati liječnički i ostali školski tečajevi², iako je ta zgrada bila kasnije potpuno srušena. Jednokatnica spomenutog Doma bi inače veličinom i udobnošću pružala potpuno drugu, bolju i svestraniju sliku školstva i prosvjete iz vremena francuke vladavine prvih godina 19. stoljeća u Dalmaciji. Pa da nas ne zavara i navede na krivi zaključak o ondašnjoj francuskoj brizi za školstvo i tečajevе liječništva koji se u njoj održavahu, ili o općoj brizi za nastavnike i slušaćе, iznosim nekoliko do sada nepoznatih podataka o tom sklopu. Odatle će se saznati da zgradi te škole više nema traga, te da je pogrešno smatrati da se ta nastava održavala u ovoj novoj jedno-

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji“ povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru“ 12. X 1987. god. u Trogiru.